

Tekmeria

Vol 9 (2008)

γεγενῆσθαι. μνηύεται οὖν ἀπὸ μετοίκων τέ τινων καὶ ἀκο-
 λούθων περὶ μὲν τῶν Ἑρμῶν οὐδέν, ἄλλων δὲ ἀγαλμάτων
 περικοπαί τινας πρότερον ὑπὸ νεωτέρων μετὰ παιδιᾶς καὶ
KENTRON EΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ • ΕΘΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
 CENTRE DE RECHERCHE DE L'ANTIQUITÉ GRECQUE ET ROMAINE
 FONDATION NATIONALE DE LA RECHERCHE SCIENTIFIQUE
 οἴκλαις ἐφ' ὕβρει· ὧν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ἐπητιώοντο. καὶ
 αὐτὰ ὑπολαμβάνοντες οἱ μάλιστα τῷ Ἀλκιβιάδῃ ἀχθόμενοι
 ἐμποδῶν ὄντι σφίσι μὴ αὐτοῖς τοῦ δήμου βεβαίως προστάναι,
 καὶ νομίσαντες, εἰ αὐτὸν ἐξελάσειαν, πρῶτοι ἂν εἶναι, ἐμεγά-
 λυνον καὶ ἐβόουσαν ἐπὶ δήμον καταλύσει τά τε μυστικά καὶ
 ἢ τῶν Ἑρμῶν **Τεκμήρια** εἴη αὐτῶν ὅτι οὐ
 μετ' ἐκείνου ἐπράχθη, ἐπιλέγοντες τεκμήρια τὴν ἄλλην αὐτοῦ
 ἐς τὰ ἐπιτηδεύματα οὐ δημοτικὴν παρανομίαν. ὁ δ' ἔν τε
ΣΥΜΒΟΛῆΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΟΥ
 ΚΟΣΜΟΥ • CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF THE GREEK
 AND ROMAN WORLD • CONTRIBUTION À L'HISTOIRE DU
 MONDE GREC ET ROMAIN • BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE
 DER GRIECHISCHEN UND RÖMISCHEN WELT
 τῷ παρόντι πρὸς τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἐτοῖμος ἦν
 πρὶν ἐκπλεῖν ἡσασμένος ἦν (ἤδη
 γὰρ καὶ τὰ τῆς παρὰ τὸν ἑαυτοῦ (ἡσασμένος), καὶ εἰ μὲν τούτων
 τι εἴργαστο, δίκην δοῦναι, εἰ δ' ἀπολυθείη, ἄρχει. καὶ
 ἐπεμαρτύρητο μὴ ἀπόντος περὶ αὐτοῦ διαβολὴς ἀποδέχεσθαι,
 ἀλλ' ἤδη ἀποκτείνειν, εἰ δ' αὖτις, καὶ ὅτι σωφρονέστερον εἴη
 μὴ μετὰ τοιαύτης αἰτίας, πρὶν διαγνώσι, πέμπειν αὐτὸν ἐπὶ
 τοσοῦτ' ἄποστον στρατεύματι. οἱ δ' ἔχθροὶ δεδιότες τό τε στρατεύμα
 μὴ εὖνον ἔχρη, ἦν ἤδη ἀγωνίζηται, ὅ τε δῆμος μὴ μαλα-
 κίζηται θεραπέων ὅτι δι' ἐκείνον οἱ τ' Ἀργεῖοι ξυνεστράτεον
 καὶ τῶν Μαντινέων τινές, ἀπέτρεπον καὶ ἀπέσπευδον, ἄλλους
 ῥήτορας ἐνιέντες οἱ ἔλεγον, μὲν πλεῖν αὐτὸν καὶ μὴ
ΑΘΗΝΑ 2008
 DIFFUSION DE BOCCARD - 11, RUE DE MÉDICIS, 75006 PARIS
 κατασχεῖν τὴν ἀναγωγὴν, ἐλθόντα δὲ κρίνεσθαι ἐν ἡμέραις
 ῥηταῖς, βουλόμενοι ἐκ μείζονος διαβολῆς, ἦν ἐμελλον βῆον
 αὐτοῦ ἀπόντος ποριεῖν, μετάπεμπτον κομισθέντα αὐτὸν ἀγω-
 νίσασθαι. καὶ ἔδοξε πλεῖν τὸν Ἀλκιβιάδην.
 Μετὰ δὲ ταῦτα θέρους μεσοῦντος ἤδη ἡ ἀναγωγὴ ἐγγίγνεται

Παρατηρήσεις σὲ Ἀθηναϊκὰ ὀνόματα

Κ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ

doi: [10.12681/tekmeria.213](https://doi.org/10.12681/tekmeria.213)

To cite this article:

ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ Κ. (2008). Παρατηρήσεις σὲ Ἀθηναϊκὰ ὀνόματα. *Tekmeria*, 9, 17–24.
<https://doi.org/10.12681/tekmeria.213>

Παρατηρήσεις σὲ Ἀθηναϊκὰ ὀνόματα

Ἡ ἔτυμολογικὴ προέλευση τῶν περισσοτέρων ἑλληνικῶν ὀνομάτων εἶναι σαφής, ἰδίως τῶν θεοφόρων. Σὲ κάποιες περιπτώσεις ἡ ἔρμηνεία εἶναι προβληματική. Τὸ παρὸν ἄρθρο ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρμηνεύσει ὀρισμένα ὀνόματα γυναικῶν στὴ ρωμαιοκρατούμενη Ἀθήνα.¹

1. Γυναικεῖα θεοφόρα ὀνόματα προερχόμενα ἀπὸ τὸν Ποσειδῶνα:

Ποσιδέα, Ποσίδεον, Πόση, Πόσιλλα

Γυναικεῖα ὀνόματα προερχόμενα ἀπὸ τὸν Ποσειδῶνα εἶναι πολὺ σπάνια, σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ ἀνδρικό. Ὁ Ποσειδῶν² ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς σεβασμιότερους καὶ παλαιότερους θεοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ Πανθέου. Σχετιζόμενος μὲ τὰ ἄλογα, τὰ ἀριστοκρατικά γένη, τοὺς σεισμοὺς καὶ τὸ θαλάσσιο στοιχεῖο, δὲν συνδεόταν μὲ γυναικεῖες ἀνάγκες, δραστηριότητες καὶ ἐπιδιώξεις, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ Ἄρτεμις, ἡ Ἀθηνᾶ, ὁ Ἀσκληπιὸς ἢ ἄλλοι θεοί.

Στὴν Ἀθήνα μόνο τέσσερα γυναικεῖα ὀνόματα σχετίζονται μὲ τὸν Ποσειδῶνα (Ποσιδέα, Ποσίδεον, Πόση, Πόσιλλα) καὶ τὸ καθένα τους μαρτυρεῖται ἀπὸ μιὰ μόνο φορά. Ἡ σχέση τῶν ὀνομάτων Ποσίδεον καὶ Ποσιδέα μὲ τὸν Ποσειδῶνα εἶναι ἀναμφισβήτητη. Τὰ Πόση καὶ Πόσιλλα χρειάζονται ὅμως κάποια συζήτηση.

1. Τὸ παρὸν ἄρθρο ἀνάγεται στὴν ἔρευνα, τὴν ὁποία ἔκανα κατὰ τὴν ἐκπόνηση τῆς διδακτορικῆς μου διατριβῆς *Frauenamen in Athen während der römischen Herrschaft*, (Χαϊδελέβερη 2005). Τοὺς ἐπόπτες τῆς διατριβῆς, καθηγητὲς Ἄγγελο Χανιώτη καὶ Catherine Trümper εὐχαριστῶ ἀπὸ καρδιάς γιὰ τὴν πολύτιμη βοήθεια καὶ τὴν ἐποικοδομητικὴ κριτικὴ τους. Ἐπίσης εὐχαριστῶ τὸν κ. Ἄγγελο Ματθαίου γιὰ χρήσιμες ὑποδείξεις.

2. Γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Ποσειδῶνα βλ. J. Mylonopoulos, *Πελοπόννησος, οἰκητήριον Ποσειδῶνος. Heiligtümer und Kulte des Poseidon auf der Peloponnes*, (Liège 2003), με παλαιότερη βιβλιογραφία.

α) Πόση (IG II² 3546)

Τò κλειδί για τὴν ἐρμηνεία του εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα (Ποσῆς). Ὅπως εἶχαν ἤδη ὑποθέσει οἱ W. Pape καὶ G. Benseler, τὸ Ποσῆς προέρχεται ἀπὸ τὸ Ποσειδῶν, ὅπως καὶ τὰ ἰωνικὰ θεοφόρα Πόσης, Ποσειδῆς καὶ Ποσ(ε)ίδης.³ Ἀνάλογους σχηματισμοὺς διαπιστώνουμε π.χ. στὸ ἼΑπολλᾶς (ὑποκοριστικὴ μορφή τοῦ ἼΑπολλώνιος) καὶ στὸ Διογᾶς (ὑποκοριστικὸ τοῦ Διογένης). Τὸ Ποσῆς μᾶλλον εἶναι ὑποκοριστικὸ τοῦ Ποσειδῶνιος.

Μὲ τὴ σειρά του τὸ Πόση εἶναι γυναικεῖο παράγωγο τοῦ πατρωνύμου Ποσῆς. Ἄξιοσημείωτο εἶναι ὅτι δύο ἀπὸ τὶς τέσσερις γυναῖκες, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα σχετίζονται μὲ τὸν Ποσειδῶνα, φέρουν ὄνομα ποῦ παράγεται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τους:⁴ Ποσιδέα Ποσειδωνίου (IG II² 6868) καὶ Πόση Ποσέους. Αὐτὸ παρατηρεῖται πολὺ συχνὰ στὴ γυναικεῖα ὀνοματοδοσία τῆς Ἀθήνας.⁵ Ἐπομένως τὸ θεοφόρο Πόση εἰσήχθη στὴ γυναικεῖα ὀνοματολογία ὄχι ἄμεσα, λόγω κάποιας σχέσης τοῦ Ποσειδῶνα μὲ γυναῖκες, ἀλλὰ ἔμμεσα μόνο λόγω τῆς συνήθειας τῶν Ἀθηναίων νὰ δίνουν σὲ θυγατέρες ὀνόματα σχετικὰ μὲ ἐκεῖνα τοῦ πατέρα.

3. W. Pape – G. Benseler, *Wörterbuch der Griechischen Eigennamen*, (ἀνατ. Graz 1959) λ. Ποσῆς· πρβ. F. Bechtel – A. Fick, *Die Griechischen Personennamen*, (Göttingen 1894) 240.

4. Ὡς γνωστόν, πολὺ συχνὰ ἡ ὀνοματοδοσία ἀκολουθοῦσε τὴν οἰκογενειακὴ παράδοση, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἴδιο ὄνομα σὲ μιὰ οἰκογένεια ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ. Βλ. W. Judeich, *Politische Namengebung in Athen*, στό: Ἐπιτύμβιον (Reichenberg 1927) 100· R. Hirzel, *Der Name. Ein Beitrag zu seiner Geschichte im Altertum und besonders bei den Griechen*, (Amsterdam 1962) 30-34· C. Habicht, «Beiträge zur Prosopographie der altgriechischen Welt», *Chiron* 2 (1972) 110· H. Solin, *Namenpaare. Eine Studie zur römischen Namengebung*, (Helsinki 1990) 90· S. Hornblower, «Personal Names and the Study of the Ancient Greek Historians», στῶν S. Hornblower – E. Matthews (ἐκδ.), *Greek Personal Names. Their Value as Evidence*, (Oxford 2000) 135.

5. Παραθέτω ὀρισμένα παραδείγματα: Στρατῶ Στράτωνος (IG II² 12670), Τελεσίππη Τελεσίππου (IG XII 8, 109 στ. 5), Πολυξένα Πολυξένου (IG II² 12494), Ζωσίμη Ζωσίμου (IG II² 6733), Διονυσία Διονυσίου (IG II² 6761 στ. 2), Ἀθηνόδωρα Ἀθηνόδωρου (IG II² 7791), Ἀπολλωνία Ἀπολλωνίου (IG II² 6761), Ἀπολλοδώρα Ἀπολλοδώρου (IG II² 3556), Ἀφροδισία ἢ καὶ Ἐπίλαμψις Ἀφροδισίου (IG II² 6725), Θεοδώρα Θεοδώρου (IG II² 5286), Ὀλυμπιάς Ὀλυμπίου (EAD XXX 446), Τελεσφόρα Τελεσφόρου (IG II² 12767) καὶ Τιμοθέα Τιμοθέου (IG II² 3584-3588).

β) Πόσιλλα (IG II² 11627)⁶

Τὸ ὄνομα Πόσιλλα παράγεται δευτερευόντως ἀπὸ τὸ ἀνδρικό θεοφόρο Πόσις⁷ (ἀπὸ τὸ Πόσειδης) μὲ τὴν ὑποκοριστική κατάληξη -ιλλα.⁸

γ) Ποσιδέα (IG II² 6868)

Καὶ ἡ Ποσιδέα παίρνει τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα της Ποσειδωνίου. Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι ὁ Ποσειδώνιος ἀπέφυγε νὰ δώσει τὸ ἀφιερωτικό ὄνομα Ποσειδωνία,⁹ μᾶλλον ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι γενικᾶ ἀπέφευγαν νὰ δίνουν σὲ γυναικες ἀφιερωτικά ὀνόματα σχετιζόμενα μὲ τὸν Ποσειδῶνα.

δ) Ποσίδεον (IG II² 12769)

Ὁ μόνος γνωστός φορέας τοῦ ὀνόματος Ποσίδεον, ἡ Tertia Maecia Ποσίδεον (1ος αἰ. π.Χ./μ.Χ.) ἦταν μᾶλλον ἀπελεύθερη ποῦ διατήρησε ὡς cognomen

6. Ἡ προέλευση τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι προβληματική: Ὁ W. Peek (GVI 605) θεωρεῖ ὅτι τὸ κείμενο εἶναι γραμμένο σὲ βωμὸ στὸν Πειραιᾶ ἢ στὴν Αἴγινα. Τὸ LGPN II 378 (μὲ παραπομπή στὴν IG II² 11627) τὴν ἀποδίδει στὴν Ἀττική, ἐνῶ τὸ LGPN IIIA 373 (μὲ παραπομπή στὸ GVI 605) τὴν ἀποδίδει στὴν Αἴγινα. Ὅμως ὁ Στ. Ἀθ. Κουμανούδης, στὸ λεξικό τῶν Pape – Benseler, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen* (Braunschweig 1863-1870) λ. Πόσιλλα, ἀναφέρει ὅτι ἀντέγραψε τὸ ὄνομα ἀπὸ ἔμμετρη ἐπιγραφή στὸ «Θησεῖο» στὴν Ἀθήνα. Συνεπῶς πιθανότερη εἶναι ὄντως ἡ προέλευση ἀπὸ τὴν Ἀττική. Στὴν εὐρύτερη ἑλληνική ὀνοματολογία, τὸ ὄνομα μαρτυρεῖται ἀκόμα τρεῖς φορὲς καὶ συγκεκριμένα στὴ Μακεδονία (SEG XLIII 457, περ. 12 π.Χ.-14 μ.Χ.), στὴν Κιλικία (SEG L 1360, πρῶμος 1ος π.Χ. αἰ.) καὶ στὴν Παννονία (SEG XLVI 1380, 3ος μ.Χ. αἰ.). Μαρτυρεῖται ἐπίσης ὁ τύπος Ποσίλλη στὴν Ἀττική τὸν 2ο αἰ. μ.Χ. (SEG XXXVIII 364 καὶ IG II² 11627).

7. Γιὰ τὸ ἀνδρικό ὄνομα Πόσις, βλ. F. Bechtel – A. Fick, *ὁ.π.*, 240, ποῦ τὸ ἀνάγουν στὸ Ποσειδῶν.

8. Στὴ ρωμαιοκρατούμενη Ἀττική μαρτυροῦνται πολλὰ ὑποκοριστικά ὀνόματα ποῦ δὲν ἐκφράζουν ὑποτίμηση ἀλλὰ τρυφερότητα. Βλ. O. Masson, «Nouvelles notes d'anthroponymie grecque xv-xxiv», *ZPE* 119 (1997) 62-66. Γιὰ τὶς ἀνδρικές καὶ γυναικείες ὑποκοριστικὲς καταλήξεις -υλ(λ)ος, -υλ(λ)α καὶ -ιλ(λ)ος, -ιλ(λ)α, βλ. Ἀ. Παναγιώτου, «Hypocoristic suffixes in Macedonian Inscriptions», στὸ *Μελέτες γιὰ τὴν ἑλληνική γλῶσσα — Studies in Greek Linguistics: Proceedings of the 5th Annual Meeting of the Department of Linguistics, Univ. Thessalonike 2-4 May, 1984* (Θεσσαλονίκη 1984) 14· O. Masson, *Onomastica Graeca Selecta*, (Paris 1990) 339.

9. Ὅς ἀφιερωτικά (*Widmungsnamen*) χαρακτηρίζονται τὰ θεοφόρα ὀνόματα, τῶν ὁποίων οἱ φορεῖς θεωροῦνται ἀφιερωμένοι σὲ κάποια θεότητα. Ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τὶς καταλήξεις -ις, -ιας καὶ -ια. Γιὰ τὴ χρήση ἀφιερωτικῶν ὀνομάτων ἀπὸ ἐλεύθερες καὶ δοῦλες βλ. F. Bechtel, *Die Attischen Frauennamen nach ihrem Systeme dargestellt*, (Göttingen 1902) 53-56· M. Lambert, *Die griechischen Sklavennamen*, (Wien 1907) 30-33· O. Masson, *ὁ.π.* (σημ. 8) 14.

τὸ ἀρχικό της ὄνομα. Οἱ Ρωμαῖοι συνήθιζαν νὰ δίνουν σὲ δούλους θεοφόρα ὀνόματα ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ Πάνθεο.¹⁰

Διαπιστώνουμε ὅτι τὰ σχετιζόμενα μὲ τὸν Ποσειδῶνα γυναικεῖα ὀνόματα δὲν εἶναι μόνον ἐξαιρετικὰ σπάνια, ἀλλὰ καὶ εἰσῆχθησαν ἔμμεσα στὴ γυναικεῖα ὀνοματολογία μέσῳ τῶν πατρωνύμων τῶν φορέων τους.

2. Ἰσιδίκη ἀπὸ τὸ ἴσος ἢ τὸ Ἴσις;

Τὸ ὄνομα Ἰσιδίκη σχετίζεται μὲ τὴ δικαιοσύνη. Τὸ οὐσιαστικὸ δίκη εἶναι πολὺ συχνὰ δεύτερο συνθετικὸ ὀνομάτων (π.χ. Ἀριστοδίκη, Εὐθυδίκη, Ἰφιδίκη, Φανοδίκη, Ἀνδροδίκη καὶ Λυσιδίκη). Τὸ Ἰσιδίκη μαρτυρεῖται γιὰ μιὰ μόνον Ἀθηναία, τὴν Εἰσιδίκη / Ἰσιδίκη, κόρη τοῦ Σουνιέως Ποσειδωνίου, στὴ Λῆμνο (2ος / 1ος αἰ. π.Χ.).¹¹ Ἐκτὸς Ἀττικῆς μαρτυρεῖται μὲ τὴ δωρικὴ κατάληξη (Ἰσιδίκα) μιὰ φορὰ τὸν 1ο μ.Χ. αἰ. στὴν Κυρηναϊκῆ.¹²

Τίθεται τὸ ἐρώτημα ἂν τὸ πρῶτο συνθετικὸ εἶναι τὸ ἐπίθετο ἴσος ἢ ἂν πρόκειται γιὰ θεοφόρο ὄνομα παραγόμενο ἀπὸ τὸ Ἴσις. Μὲ τὴν πρώτη ἐρμηνεία συνηγορεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἰσότης (ἀμεροληψία) εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένη μὲ τὴ δικαιοσύνη.¹³ Ὡστόσο δὲν μπορούμε νὰ ἀποκλείσουμε a priori καὶ τὴν περίπτωση ἢ Ἰσιδίκη νὰ εἶναι θεοφόρο ὄνομα. Τὸ οὐσιαστικὸ δίκη σπανίως ἀποτελεῖ δεύτερο συνθετικὸ θεοφόρων ὀνομάτων, μαρτυροῦνται ὡστόσο τὰ σχετικὰ ὀνόματα Ἐρμωδίκη καὶ Ἐρμώδικος (ἀπὸ τὸ Ἐρμῆς) καὶ Ποσειδικός (ἀπὸ τὸ Ποσειδῶν).¹⁴ Ἐξάλλου εἶναι γνωστὴ ἡ σχέση τῆς Ἰσιδος μὲ τὴ δικαιοσύνη, ὅπως ἐκφράζεται στὶς «ἀρεταλογίες» τῆς.¹⁵ Ὁ ἔπαινος τῆς Ἰσιδος ἀπὸ τὴ Μαρώνεια, περίπου σύγχρονος μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ ὀνόματος Ἰσιδίκη στὴ Λῆμνο, συσχετίζει τὴν Ἰσιδα μὲ τὸ δίκαιον καὶ ἴσως κάνει λογοπαίγνιο μὲ τὸ ὄνομά της καὶ τὸ ἴσον: αὕτη τὸ δίκαιον ἔστησεν, ἴν' ἕκαστος ἡμῶν ὡς ἐκ τῆς φύσεως τὸν θάνατον ἴσον ἔσχεν καὶ ζῆν ἀπὸ τῶν ἴσων εἰδῆ... Σὺ νόμους ἔδωκας, θεσμοὶ δ' ἐκαλοῦντο κατὰ πρώτας· τοι[γα]ροῦν αἱ πόλεις εὐστάθησαν, οὐ τὴν βίαν νομικὸν ἀλλὰ [τ]ὸν νόμον ἀβίαστον εὐροῦσα.¹⁶

10. Βλ. M. Lambertz, *ὁ.π.*, 4 καὶ 26 κ.ἐξ.· H. Solin, *Die stadtrömischen Sklavennamen. Ein Namenbuch*, (Stuttgart 1996) 265 κ.ἐξ.

11. S. Accame, *ASAA NS 3-5 (1941-43)*, 95 ἀρ. 14 c· *SEG L 829 col. XIV 26-27*.

12. *LGPN I*, λ.

13. Π.χ. *CIG 2771 II*: ἐγδικίας τετελεκότα ἴσως καὶ δικαίως.

14. Σχετικὰ παραδείγματα στὸ *LGPN I*, λλ.

15. Βλ. H. S. Versnel, *Ter unus. Isis, Dionysos, Hermes. Three Studies in Henotheism*, (Leiden 1990) 39-95.

16. Α. Δ. Λουκοπούλου κ.ά., *Ἐπιγραφές τῆς Θράκης τοῦ Αἰγαίου μεταξὺ τῶν*

3. Βάθυλλα

Τὸ ὄνομα Βάθυλλα εἶναι γνωστὸ μόνον ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ,¹⁷ ἀλλὰ ἡ μορφή Βαθυλ(λ)ῖς μαρτυρεῖται καὶ σὲ ἄλλες περιοχές.¹⁸ Γιὰ τὴν ἔτυμολογία του ἔχουν διατυπωθεῖ διάφορες ἀπόψεις. Ὁ Χ. Φραγκιαδάκης¹⁹ ἐξηγεῖ τὴν ἀνδρική του μορφή Βάθυλλος ὡς «schlau» (πονηρός), παραπέμποντας σὲ γλώσσα τοῦ Σουῖδα (λ. βαθύς, ἀντὶ τοῦ πονηρός). Συνδέει τὸ ὄνομα μὲ τὶς ἀρνητικὲς πλευρὲς τοῦ χαρακτήρα. Ἀντίθετα ὁ Η. Solin²⁰ συσχετίζει τὰ ὀνόματα Bathyllus, Bathylus, Bathyllis καὶ Bathyllio(n) μὲ σωματικὲς ιδιότητες, καὶ συγκεκριμένα μὲ τὸ μέγεθος / ὕψος («Größe»). Ὁ F. Bechtel²¹ ἀναγνωρίζει μὲν ὡς πρῶτο συστατικὸ τὸ ἐπίθετο βαθύς, δὲν προτείνει ὅμως κάποια συγκεκριμένη ἐρμηνεία. Πειστικότερη φαίνεται ἡ ἄποψη τοῦ W. Pape,²² ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τὸ Βάθυλλα ὡς παραγόμενο ἀπὸ τὸ Βάθυλλος = Βαθύλαος. Τὸ Βαθύλαος (βαθύς + λαός) ἀντιστοιχεῖ σημασιολογικὰ στὸ Εὐρύστρατος / Εὐρύσταρτος καὶ τὸ πατρωνυμικὸ του Εὐρυστρατίδας,²³ παραπέμποντας στὸν πολυπληθῆ στρατό. Ἡ θηλυκὴ μορφή, ὅπως καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις (π.χ. Στράτολα),²⁴ δημιουργήθηκε δευτερευόντως ἀπὸ τὸ ἀνδρικὸ ὄνομα καὶ δὲν παραπέμπει σὲ γυναικεῖες ιδιότητες· ἀπλῶς δηλώνει τὴ σχέση τοῦ φορέα μὲ κάποιον συγγενῆ ποῦ εἶχε αὐτὸ τὸ ὄνομα.

4. Κλαυδία Δαμῶ ἢ καὶ Συναμάτη

Ἡ Κλαυδία Δαμῶ ἢ καὶ Συναμάτη εἶναι γνωστὴ ἀπὸ ἐπιγραφή τῆς Ἀθήνας στὰ χρόνια τοῦ Ἀδριανοῦ (IG II² 2776 στ. 57). Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ δωρικὴ μορφή Δαμῶ (ὄχι Δημῶ). Δὲν ἀποκλείεται νὰ σχετίζεται μὲ τὴν Κλαυδία Δαμῶ στὴ Λύττο τῆς Κρήτης, μέλος ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας, ἰδιοκτήτρια περιουσίας καὶ κόρη τοῦ πρωτοκόσμου Τι. Κλαυδίου Βοινοβίου, γνωστὴ ἀκριβῶς

ποταμῶν Νέστον καὶ Ἐβρον (Νομοὶ Ξάνθης, Ροδόπης καὶ Ἐβρου), (Ἀθήνα 2005) Ε 205 στ. 24-31.

17. IG II² 2357 στ. 22 (ἀρχές 2ου αἰ. π.Χ.)

18. Βλ. LGPN I καὶ IIIa-b, λ., μὲ παραδείγματα ἀπὸ τὴ Θεσσαλία, τὴν Ἥπειρο καὶ τὴ Λέσβο.

19. Ch. Fragiadakis, *Die Attischen Sklavennamen von der spätarthaischen Epoche bis in die römische Kaiserzeit*, (Athen 1988) 41.

20. H. Solin, *ὄ.π.* (σημ. 10) 392.

21. F. Bechtel, *ὄ.π.* (σημ. 9) 9.

22. Pape – Benseler, *ὄ.π.* (σημ. 3) λ.

23. Πβλ. LGPN I, II, IIIa, λ.· Pape – Benseler, *ὄ.π.* (σημ. 3) λ.

24. Βλ. LGPN II, λ.· Pape – Benseler, *ὄ.π.* (σημ. 3) λ.

στην ίδια εποχή.²⁵ Δεδομένου του κοσμοπολιτισμού της Κρήτης στα αυτοκρατορικά χρόνια και της άκμης του εμπορίου του κρασιού της Λύττου,²⁶ δὲν αποκλείεται ἡ ἴδια, ἢ κάποια συγγενής, νὰ ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα μετὰ ἀπὸ γάμο.

Ἄν κάποιες κρητικὲς διασυνδέσεις ἴσως ἐξηγοῦν τὸ ὄνομα Δαμῶ, τὸ Συναμάτη εἶναι ἀμάρτυρο ἀλλοῦ. Ἴσως προέρχεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ σύνναμμα²⁷ (σύνδεση, δέσιμο περισσοτέρων στοιχείων μεταξύ τους· πρβ. τὸ ρῆμα συναμματί(ζειν), χαρακτηρίζοντας μιὰ γυναίκα, ἢ ὁποῖα εἶχε γίνει συνδετικὸς κρίκος τοῦ κύκλου της.

5. Μανία

Τὸ ὄνομα Μανία ταξινομεῖται ἀπὸ τὸν Χ. Φραγκιαδάκη²⁸ στὰ ξένα καὶ βαρβαρικά ὀνόματα δούλων, παραπέμποντας στὴ διαπραγματεύση μικρασιατικῶν ὀνομάτων ἀπὸ τὸν L. Zgusta.²⁹ Τὴν ἀποψη τοῦ Φραγκιαδάκη υἱοθετεῖ χωρὶς λεπτομερέστερη συζήτηση ὁ H. Solin.³⁰ Ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ στηρίζεται σὲ παρανόηση ὅσων γράφει ὁ L. Zgusta, ὁ ὁποῖος, πολὺ σωστά, θεωροῦσε ὅτι τὸ ἐν λόγω ὄνομα στὴ Βιθυνία καὶ τὴ Μυσία εἶναι ἐλληνικὸ, παραπέμποντας στὸν F. Bechtel.³¹ Μόνο τὶς μαρτυρίες στὴ Φρυγία θεωροῦσε ὁ Zgusta ὡς ντόπια ὀνόματα.

Ὁ W. Pape³² δὲν ἀπέκλειε τὴν περίπτωση τὸ Μανία νὰ εἶναι ἡ θηλυκὴ μορφή τοῦ Μάνης, ἀλλὰ ὁ σχηματισμὸς τοῦ ὀνόματος δὲν δικαιολογεῖ αὐτὴ τὴν ὑπόθεση. Οὔτε καὶ ἡ ἀποψη τοῦ E. Sittig ὅτι τὸ Μανία εἶναι θεοφόρο ὄνομα

25. Βλ. *I. Cret.* I.xviii.113. Ὁ πατέρας της μαρτυρεῖται ὡς πρωτόκοσμος στὴν *I. Cret.* I.xviii.22.

26. Βλ. πιδὸ πρόσφατα A. Chaniotis, «What Difference did Rome make? The Cretons and the Roman Empire», στῶν B. Forsén – G. Salmeri (ἐκδ.), *The Province Strikes Back. Imperial Dynamics in the Eastern Mediterranean*, (Helsinki 2008) 90.

27. *LSJ.*, λ. *σύνναμμα*.

28. Ch. Fragiadakis, *ὄπ.π.* (σημ. 19) 24 καὶ 194 σημ. 98: «den fremden und barbarischen Sklavennamen».

29. L. Zgusta, *Kleinasiatischen Personennamen*, (Prag 1964) 293-294, μετὰ τὶς μικρασιατικὲς μαρτυρίες τοῦ ὀνόματος Μανία στὴ Βιθυνία, Μυσία, Λυδία καὶ Φρυγία καὶ τὸ σχολιασμὸ τους.

30. H. Solin, «Griechische und römische Sklavennamen. Eine Vergleichende Untersuchung», στῶν H. Bellen – H. Heinen (ἐκδ.), *Fünfundzwanzig Jahre Forschungen zur Antiken Sklaverei an der Mainzer Akademie 1950-2000*, (Stuttgart 2001) 319.

31. F. Bechtel, *Historische Personennamen des Griechischen*, (Halle 1917) 614.

32. Pape – Benseler, *ὄπ.π.* (σημ. 3) λ.

παραγόμενο από το όνομα του θεού Μηνός (Μήν, Μής) μπορεί να γίνει δεκτή.³³ Τα σχετικά όνόματα (Μηνοδώρα, Μηνιάς, Μηνοδότη κ.λ.π.) έχουν το θέμα μην-, όχι μαν-. Σωστή είναι βεβαίως ή έτυμολογική προσέγγιση του F. Bechtel.³⁴ ό οποίος θεωρεί ότι το όνομα παράγεται από την άφηρημένη έννοια μανία (όργη, ένθουσιασμός).³⁵ Καί ό W. Pape³⁶ συνέδεσε το Μανία με την προσωποποιημένη όργη, ως θεότητα. "Αν και μαρτυρούνται πολλά όνόματα προερχόμενα από θεοποιημένες άφηρημένες έννοιες (π.χ. Ειρήνη, Όμόνοια, Νίκη, Τύχη), πιθανότερη είναι ή σχέση του με τή λατρεία του Διονύσου και τόν άχαλίνωτο ένθουσιασμό στίς τελετές του.³⁷ Τό γυναικείο όνομα Μανία παράγεται από τό αντίστοιχο ούσιαστικό χωρίς μορφολογική διαφοροποίηση.

Περίληψη

Ή έτυμολογία τών περισσότερων ονομάτων προσώπων είναι ευδιάκριτη, κάποια όμως παρουσιάζουν δυσκολία ως πρός τήν προέλευση και τή σημασία τους. Τό άρθρο αυτό πραγματεύεται τήν έρμηνεία όρισμένων γυναικείων ονομάτων τής ρωμαιοκρατούμενης Άττικής: 1. Γυναικεία θεοφόρα όνόματα προερχόμενα από τόν Ποσειδώνα (*Ποσιδέα, Ποσιδέον, Πόση, Πόσιλλα*): Γυναικεία όνόματα έτυμολογούμενα από τό όνομα του Ποσειδώνα είναι πολύ σπάνια, αντίθετα από τά πιό συνηθισμένα άνδρικά. Τά τέσσερα γυναικεία όνόματα πού σχετίζονται με τόν Ποσειδώνα μαρτυρούνται τό καθένα από μία φορά. 2. Ίσιδική: Προβληματισμό προκαλεί τό όνομα Ίσιδική ως πρός τό πρώτο συνθετικό του, πού ενδέχεται να παράγεται είτε από τό *Ίσος* είτε από τό *Ίσις*. 3. Βάθυλλα: Άνάμεσα στίς διάφορες έρμηνείες πού έχουν προταθεί πειστικότερη φαίνεται εκείνη του W. Pape, ό οποίος θεωρεί τό Βάθυλλα ως παραγόμενο από τό άνδρικό όνομα Βάθυλλος=Βαθύλαος (βαθύς+λαός): έπομένως παραπέμπει στόν πολυπληθή στρατό.

33. E. Sittig, *De Graecorum nominibus Theoporis*, (Halle 1911) 153 κ.έξ.

34. F. Bechtel, *όπ.π.* (σημ. 31) 615.

35. *LSJ.*, λ.

36. Pape – Benseler, *όπ.π.* (σημ. 3) λ. Μανία.

37. Βλ. π.χ. E. Simon, *Die Götter der Griechen*, (München 1969) 291-294· R. Zoepffel, «Aufgaben, Rollen und Räume von Mann und Frau im archaischen und klassischen Griechenland», στών J. Martin – R. Zoepffel (έκδ.), *Aufgaben, Rollen und Räume von Frau und Mann*, (Freiburg-München 1989) 443-500, 485· H. S. Versnel, *όπ.π.*, 134, 139, 167.

4. Κλαυδία Δαμῶ ή καί Συναμάτη: Ἡ Κλαυδία Δαμῶ, ή καί Συναμάτη, εἶναι γνωστή ἀπό μιὰ ἐπιγραφὴ τῆς Ἀθήνας ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ἀδριανοῦ. Ἴσως νὰ εἶναι τὸ ἴδιο πρόσωπο ἢ νὰ σχετίζεται μὲ τὴν Κλαυδία Δαμῶ τῆς Λύττου στὴν Κρήτη, μέλος ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας, γνωστὴ ἀκριβῶς στὴν ἴδια ἐποχὴ. Ἐὰν κάποιες διασυνδέσεις Κρήτης καὶ Ἀθήνας ἴσως ἐξηγοῦν τὴν παρουσία τοῦ ὀνόματος Δαμῶ στὴν Ἀθήνα, τὸ ὄνομα Συναμάτη εἶναι ἀμάρτυρο ἄλλοῦ. 5. Μανία: Τὸ γυναικεῖο ὄνομα Μανία δὲν εἶναι μικρασιατικῆς προέλευσης, ἀλλὰ παράγεται ἀπὸ τὴν ἀφηρημένη ἔννοια *μανία*.